

### III. SYTUACJA KRYZYSU A PERCEPCJA ZAGROŻENIA DLA ŻYWOTNYCH INTERESÓW NARODU I PAŃSTWA

W czasie realizacji badań ogólnonarodowy wymiar kryzysu politycznego znajdował szczególne rozwinięcie w wystąpieniach polityków i w działalności środków masowego przekazu. Często padały wówczas publicznie formułowane wypowiedzi o zagrożeniu żywotnych interesów naszego narodu i państwa. Postanowiliśmy zatem sprawdzić, czy obywatele podzielają przekonanie o istnieniu tego rodzaju zagrożeń, a jeśli tak, to co rozumieją pod pojęciem "żywotnych interesów". Pytaliśmy też wprost o obawy związane z istnieniem ewentualnego zagrożenia zewnętrznego używając słów Stanisława Kani wypowiedzianych na drugim posiedzeniu VI Plenum KC PZPR, a dotyczących zagrożenia niepodległości naszego państwa. Na pytanie: "Czy uważa Pan/i/, że obecna sytuacja społeczno-polityczna naszego kraju stwarza zagrożenie dla żywotnych interesów naszego narodu i państwa?" uzyskano następujące odpowiedzi:

"Tak"	- 35,4%
"Raczej tak"	- 18,6%
"Raczej nie"	- 16,4%
"Nie"	- 18,5%
"Trudno powiedzieć"	- 6,5%

Natomiast na bardziej bezpośrednie pytanie: "Czy sądzi Pan/i/, że obecna sytuacja społeczno-polityczna w kraju stwarza zagrożenie dla niepodległości naszego państwa?" rozkład uzyskanych odpowiedzi przedstawia się następująco:

"Tak"	- 30,6%
"Raczej tak"	- 17,0%
"Raczej nie"	- 17,1%
"Nie"	- 24,0%
"Trudno powiedzieć"	- 11,3%

Pierwsze, co daje się zauważyć, to dość znaczna polaryzacja stanowisk. Dlatego ponad połowa badanych /w obu pyt. ca 55%/ posiada zdecydowane zdanie w tych delikatnych kwestiach. Równocześnie jednak byli konsekwentni: ponad połowa /51,9%/ udzieliła na każde z dwóch pytań dokładnie tej samej odpowiedzi, zaś ponad dwie trzecie /68,7%/ - odpowiedzi o tym samym charakterze /twierdząca, przecząca, brak zdania/. Polaryzacja poglądów nie znika, gdy odpowiedzi przeglądamy pod kątem podstawowych zmiennych niezależnych. Niewielkim też zmianom w obydwu przypadkach ulega frakcja odpowiadających "tak". Zmienia się natomiast częstotliwość odpowiedzi "nie": kobiety, osoby o niższym wykształceniu, niższych dochodach, i zaawansowanym wieku mają tendencję do uciekania z "nie" w "trudno mi powiedzieć" /pozostałe odpowiedzi: "tak", "ra-

czej tak", "raczej nie" ulegają bardzo nieznacznym wahnięciom/.

Odpowiedzi na pytanie o zagrożenie interesów narodu różni -  
czą się w zależności od pozycji społeczno-zawodowej. W istotny  
sposób osoby na kierowniczych stanowiskach żywią więcej obaw niż  
pozostali /tabela 1/.

Tabela 1. Opinia o zagrożeniu żywotnych interesów a zajmowane  
stanowisko /w %/

Stanowisko	Tak	Raczej tak	Raczej nie	Nie	Trudno powie- dzieć
Kierownicy wyż- szego szczeb.	46,4	16,3	12,4	19,6	5,2
Kierownicy niż- szego szczeb.	39,1	19,7	20,6	14,2	6,4
Niekierownicy	34,6	18,5	16,1	19,3	11,6

Jeśli chodzi o kwestię zagrożenia dla bytu państwowego, to  
w tym pytaniu sarysowała się różnica między kategorią chłopów -  
robotników a rolnikami /ci pierwsi mają najwięcej obaw, ci dru-  
dzy najmniej/. Silniej artykułują swe obawy także członkowie SD  
i ZSL niż bezpartyjni i członkowie PZPR. To samo powiedzieć moż-  
na o członkach innych związków zawodowych w porównaniu do człon-  
ków "Solidarności".

Pytanie o zagrożenie interesów narodu uzupełniono pytaniem:  
"Jakie żywotne interesy miał Pan/i/ na myśli?". Rozmieszczone wy-  
niki odnoszą się tylko do 1200 osób, które udzieliły odpowiedzi  
precyzującej bliżej treść owych zagrożeń /tabela 2/.

Tabela 2. Opinie badanych o zagrożeniu żywotnych interesów naszego kraju

Lp.	Zagrożone - zdaniem respondentów - żywotne interesy naszego kraju	% odpowiedzi
1.	Niepodległość, suwerenność	23,6
2.	Funkcjonowanie i rozwój gospodarki kraju	19,4
3.	Pokój wewnętrzny /wojna domowa, zamieszki/ jedność narodu	17,6
4.	Ład, spokój /ogólnie/	10,1
5.	Biologiczne istnienie narodu - groźba głodu	7,3
6.	Obecny poziom bytowy	6,7
7.	Pokój /grozi wojna/	5,6
8.	Splącanie długów, konieczność zaciągania nowych	4,7
9.	Niezależność ekonomiczna i finansowa	3,4
10.	Obecny system polityczny, ustroj	3,3
11.	Rola, znaczenie, dobre imię Polski	1,8
12.	Stosunki międzynarodowe	1,7
13.	Zerwanie Porozumień między rządem a "Solidarnością"	1,3
14.	Możliwość normalnego życia	1,0
15.	Inne odpowiedzi	6,5

% nie sumują się do 100 - respondenci dawali więcej niż jedną odpowiedź

Dość rozproszone odpowiedzi możemy pogrupować tu wokół trzech tendencji. Po pierwsze wyłania się coś na kształt "partii porządku", Odpowiedzi takich, z których przebija głównie obawa, iż zakłóceniom ulegnie ład i porządek społeczny w kraju /punkty 3 i 4, a także 5 i 6/ częściej udzielają chłopci-robotnicy, rolnicy, pracownicy biurowi, członkowie ZSL i SD. Rzadszej niż inni odpowiadają w ten sposób mieszkańcy dużych miast, ludzie o wysokich do-

chodach i wykształceniu ogólnym /średnim i wyższym/. Kolejną grupę określić by można mianem "etatystów" /punkt 1/. Należą do niej ci, którzy interesy narodu skłonni są utożsamiać głównie z niepodległym bytem państwowym. Są to głównie mężczyźni, mieszkańcy dużych miast, ludzie młodszy, o wykształceniu średnim ogólnym lub wyższym, pracownicy najemni /zwłaszcza obie kategorie specjalistów/, zajmujący stanowiska kierownicze, wreszcie członkowie "Solidarności". Jedyną grupą, w której odpowiedzi tego rodzaju wystąpiły w istotny sposób rzadziej niż w innych są ludzie wierzący. Wreszcie trzecia grupa, to "partia ekonomistów" - ludzie zatroskanych przede wszystkim stanem i perspektywą polskiej gospodarki i warunkami bytu społecznego. Ma ona skład podobny jak poprzednia: należą tu mężczyźni, ludzie o wyższych dochodach, wyższym wykształceniu, pracujący jako specjaliści. Szczególnie mocno problem ten akcentują osoby zajmujące stanowiska kierownicze i członkowie PZPR. Obniża szansę znalezienia się w tej grupie młody wiek, status osoby niepracującej i przynależność do "Solidarności". W wyliczeniach powyższych nie uwzględniliśmy, oczywiście, tych zmiennych, które odpowiedzi na pytanie o zagrożenie interesów narodowych nie różnicują w istotnym statystycznie stopniu.

Osoby, które wypowiedziały się twierdząco w pytaniu skategoryzowanym o "zagrożenie dla niepodległości naszego państwa", proszone również o wyjaśnienie, co przez to rozumieją. Uzyskano odpowiedzi od 1375 respondentów, co stanowi nieco więcej niż połowę ogółu badanych. Na tej podstawie możemy wyodrębnić dwa podstawowe układy uwarunkowań zewnętrznych, w których świadomość narodu współczesnego Polaka sytuuje losy niepodległego państwa pol-

skiego. Zdecydowanie przeważająca większość z tych, którzy w grudniu 1980 r. dostrzegali zagrożenie, skłonna jest równocześnie rozpatrywać kwestię naszej niepodległości w kontekście i ściślejszej zależności od szerszych interesów państw obozu socjalistycznego. Drugim, znacznie rzadziej występującym, układem odniesienia, w którym rozważano problem zagrożeń dla niezawisłości państwa polskiego, są głównie państwa zachodnie, zrzeszone w NATO.

Obserwacja powyższa koresponduje z innymi, poczynionymi w tym paragrafie. Struktura obaw i niepokojów społeczeństwa niezależnie od podziałów wewnętrznych, wykazuje zasadnicze podobieństwo. To, co w niej uderza, to jednak tożsamy kierunek myślenia i odczuwania prezentowany przez większość Polaków roku 1980.